

Tuhu-Kesu Natura linnuala tedre inventuur 2012. aastal

Tellijal: Eesti Ornitoloogiaühing

Pärnu 2013

Kokkuvõte

2012. aasta kevadel viidi Eesti Ornitoloogiaühingu tellimusel läbi tedre inventuur Tuhu-Kesu Natura linnualal. Loendustega kaeti kõik linnualal asuvad tedrele sobivad elupaigad – sookooslused, soode servas asuvad avatud poollooduslikud kooslused ja põllumajanduslikus kasutuses olevad maad. Põhiosa loendusalaadest moodustasid Tuhu, Lihula, Avaste ja Kesu soolaamad. Täiendavalt loendati suur osa linnualaga piirnevatel avamaastikel asuvatest mängudest. Sellised linnuala piiril asuvad mängupaigad on reeglina otseselt seotud linnualal asuvate elupaikadega ja enamasti sarnaste mängupaikadega seotud tetredest pesitsevad linnualal asuvates soodes ja soometsades. Nii võib väljaspool Natura ala loendatud tetresid pidada valdavalt linnualal pesitsejateks ja kasutada Natura linnuala arvukuse hindamisel.

Loenduseid teostasid Üllar Tammekänd ja Olavi Vainu. Lisaks abistasid loenduseid läbi viia ja juhendasid Jaak Tammekänd ja Indrek Tammekänd.

Kokku loendati Tuhu-Kesu linnualal ja sellega piirnevatel aladel 44 mängu, kus mängis kokku 224 kukke. Tegu on esimese täieliku ülevaatega ala oluliseks kaitse-eesmärgiks oleva tedre arvukuse kohta. Tulemused kinnitavad, et Tuhu-Kesu linnuala on Eesti üks olulisemaid tedre pesitsusalasid ja ala omab väga suurt tähtsust liigi soodsa seisundi tagamisel.

Metoodika

Loendustel järgiti Eesti Ornitoloogiaühingu poolt loendajatele edastatud alljärgnevalt toodud metoodikat.

Inventeerimine toimub tedre mängu kaardistades ja mängus olevaid kukki loendades.

Vaatleja ja vahendid – enne loendust peab vaatleja kindlasti oma võimeid hindama, sest tedre loendus tähendab enamasti suurte vahemaade läbimist raskes soomaastikus. Paremaks orienteerumiseks on soovitatav GPSi olemasolu. Välitöökaart peab olema mõõtkavas, mis võimaldab mängude asukohtade täpset kaardistamist. Soovitatav on kasutada mustvalget põhikaarti mõõtkavas 1:20 000 (1 cm = 200 m). Välitmatult vajalik on binokkel, osadel aladel on võimalik kasutada ka vaatlustoru ja vaatlejad võivad seda võimalusest lähtuvalt teha.

Vaatlusala – kõik inventeeritava piirkonna avamaastikualad. Eelkõige sood, põllud ja niidud, samuti suured lageraielangid.

Vaatlusala katmine ja mängu loendamine – loendused toimuvad avamaastikus hääle järgi mängu otsides, arvestades seejuures, et tedre mänguhäälitsused kostavad avatud maastikus isegi üle 2 km kaugusele. Kuuldud häälitsuste põhjal määratakse mängu asukoht või mängude asukohad ja liigutakse kuulmiskohale lähima mängu suunas. Mängule lähenetakse vaid kauguseni, kus avaneb vaade mängu toimuvale. Soovitatav on seejuures parema vaate saavutamiseks vaadelda näiteks puude otsast. Hoiduma peab mängu häirimisest, millega võib kaasneda tetrede põgenemine mängust ja nii ka loendushommiku rikkumine. Mängu peab jälgima seni, kuni kõik kuked on tuvastatud. Seejuures peab arvestama, et varahommikul ei pruugi kõik kuked mängu keskele kogunenud olla. Kindlasti on kõik kuked mängus kui maapinnal toimub aktiivne mäng ja emased külastavad mängupaika. Arvestama peab ka

asjaoluga, et mängus võib toimuda hommiku jooksul suuremaid ja väiksemaid pause, mil laulmine lõpetatakse. Kui mängu ei ole oluliselt häiritud, jätkatakse enamasti mängimist. Sellisel juhul peab vaatleja ära ootama mängu jätkumise, mille järel saab loendamist jätkata. Kui mängus on kuked kokku loetud, võib liikuda järgmise lähima mängu juurde. Nii võib ilusa hommiku jooksul loendada sageli rohkem kui ühe mängu. Ala võib loendatuks lugeda kui üles on leitud kõik mängud ja loendatud korralikult kõik mängivad kuked. Arvestama peab, et tulemuseni jõudmine eeldab sageli sama ala korduvat külastamist.

Välitööde ajavahemik – 15.04-15.05. Hiljem või varem tehtud loenduseid ei ole võimalik arvestada, sest vaatamata mängu toimumisele ei ole väljaspool toodud perioodi kuked koondunud mängualadele, osad kuked ei ole mängimist alustanud või on selle juba lõpetanud.

Välitööde kellaaeg – hommikul pool tundi enne päikesetõusu kuni 3 tundi peale päikese tõusu. Erandina võib loendustega jätkata kui mänguaktiivsus ei ole langenud.

Sobiv ilm – välitööd on lubatud vaid tuulevaikse ja sademeteta ilmaga.

Andmete vormistamine. Välitöökaartidele kantakse võimalikult täpselt vaadeldud tedremängu asukoht, loendatud kukkede ja kanade arv mängus. Kaardile kanda ka kõik teised kaitstavad liigid ja nende tegevus.

Andmed esitatakse EOÜ-le järgmise kahe kaardikihiina.

1. Kõik vaadeldud tedremängud kantakse ühele kaardikihile pindalaliste objektidena, piiritledes mänguala äärmiste kukkede järgi nii, et kõik vaadeldud kuked jääksid ala sisse.

Iga mängu puhul täidetakse järgmised infoväljad – liik (6-täheline lühend), kuupäev, kellaaeg (mängu vaatlemise ajavahemik), kukkede arv (üks number), kanade arv (üks number), vaatleja, märkused (siia kanda igasugune muu info, nt see, kas mäng toimus maapinnal või puudel).

2. Kõikide vaadeldud mängude ja teiste leitud kaitstavate liikide kohta vormistatakse EELISesse edastamiseks piiritletud elupaikadega kaardikiht. Tedre ja teiste kaitstavate liikide elupaigad kaardistatakse pindalaliste objektidena. Elupaigad piiritletakse järgmiste põhimõtete alusel. Kui mäng/mängud asuvad soos, siis elupaiga sisse jääb terviklik soolaam (enamasti kogu soo) ja selle servametsad (soometsad, mis on peamiseks pesitsusalaks). Kui mäng asus kultuurmaastikul või langil, siis elupaigalaigu sisse jääb kogu põllumassiiv või lank ja seda ümbritsevad soometsad. Elupaiga piiritlemisel eelistada aluskaarte järgmiselt – 1. vektor põhikaart, 2. metsakorraldus, kinnistu piirid, 3. ortofoto. Elupaikade kaardikihi infoväljade täitmisel arvestada järgmist. lad_nimi – täispikkuses ladinakeelne nimi; est_nimi – täispikkuses eestikeelne nimi; vaatluse_kpv – vaatluse kuupäev; vaatleja – vaatlejate ees- ja perekonnanimi; kaardi täpsus – kaaristamise aluseks olnud kaart, nt vektor põhikaart, ortofoto jne; arvukus – kukkede arv, nt „6 kukke”, kui piiritletud elupaigalaigus esineb mitu mängu, siis arvukuse lahtrisse kanda kukkede summa ja märkuste lahtris märkida ära mängude arv; märkused – tedre elupaikade puhul peaks märkuste lahtrisse kirjutama täpsustuse „mängu- ja pesitsuselupaik”, sinna lahtrisse võib kirjutada ka igasugust muud infot, mis leitud liigi elupaika puudutab.

Välitööde käigus registreeritud teiste kaitstavate liikide vaatlused kanda punktobjektidena eraldi kaardikihile. Samuti piiritleda koos tedre elupaikadega teiste kaitstavate liikide elupaigad EELISesse edastamiseks, eelpool kirjeldatud põhimõtete alustel ja arvestades seejuures iga liigi elupaigavalikut.

Tulemused

Kokku loendati Tuhu-Kesu linnualal ja sellega piirnevatel aladel **44 mängu**, kus mängis kokku **224 kukke**. Seejuures leiti Tuhu soolaamal ja sellega piirnevatel aladel 5 mängu 41 kukega (*joonis 1.*), Lihula soolaamal ja sellega piirnevatel aladel 17 mängu 67 kukega (*joonis 2.*), Avaste soolaamal ja sellega piirnevatel aladel 12 mängu 89 kukega (*joonis 3.*), Kesu soolaamal ja sellega piirnevatel aladel 10 mängu 27 kukega (*joonis 3.*).

Kõikide leitud mängupaikade põhjal piiritleti terviklikud tedre elupaigad, mis hõlmavad nii mängu- kui ka peamised pesitsuselupaigad.

Tuhu tedre elupaik – 43,9 km², keskmine kukkede asustustihedus alal 0,93 kukke 1 km² kohta.

Lihula tedre elupaik – 67,8 km², keskmine kukkede asustustihedus alal 0,99 kukke 1 km² kohta.

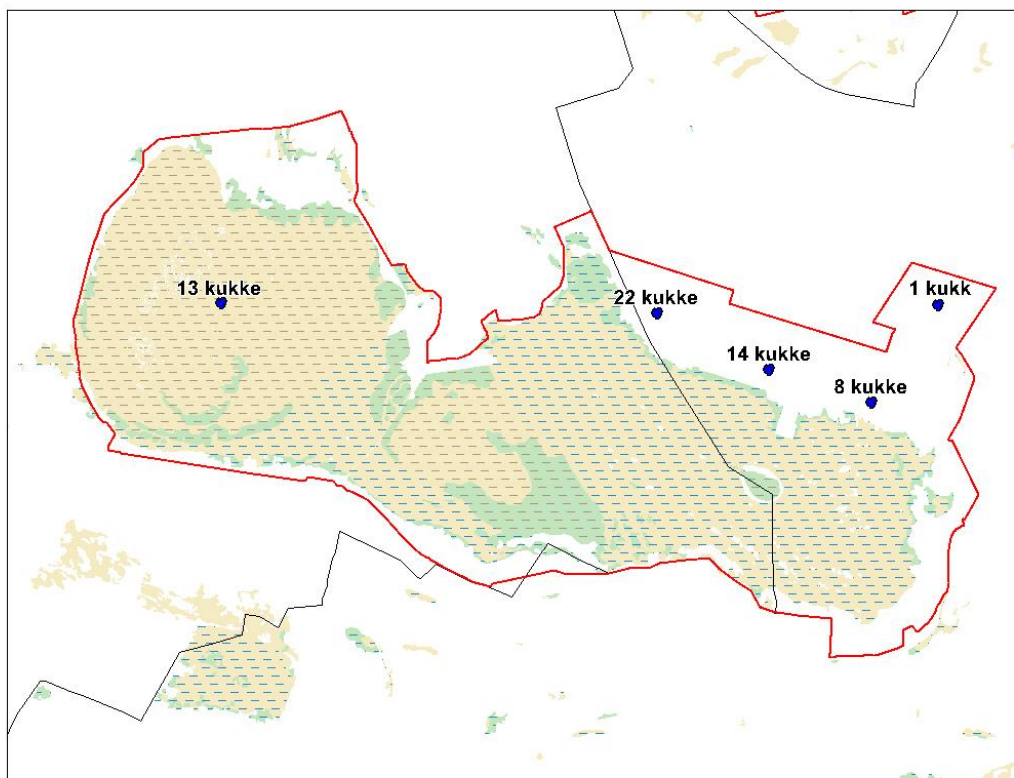
Avaste tedre elupaik – 47,1 km², keskmine kukkede asustustihedus alal 1,9 kukke 1 km² kohta.

Kesu tedre elupaik – 35,2 km², keskmine kukkede asustustihedus alal 0,77 kukke 1 km² kohta.

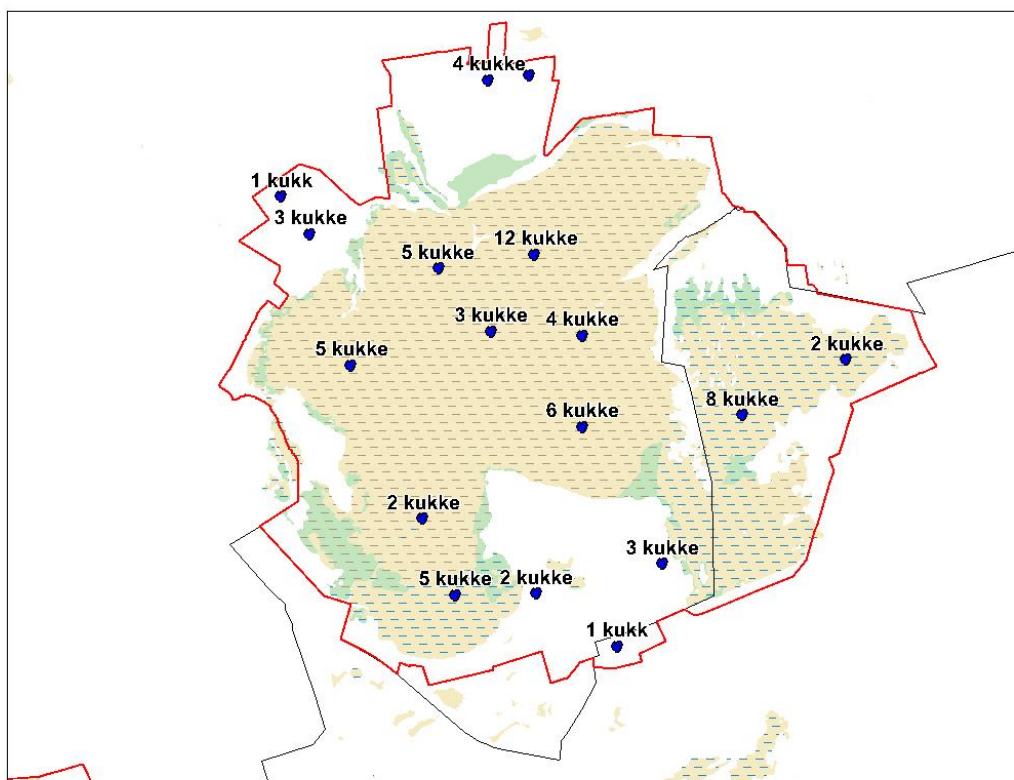
Avaste sookompleksi suurim asustustihedus on seletatav eelkõige sellega, et alal esinevad lausaliselt madal- ja siirdesood, mis on tedre poolt eelistatumaks elupaigaks kui raba.

Liigi elupaikade seisundile hinnangut andes võib öelda, et enamus elupaikadest on vähemalt osaliselt kuivendusest mõjutatud, mis kahjustab alal arvestatavalt tedre elupaikade kvaliteeti. Kõige halvem on Lihula soolaama idaosa madal- ja siirdesoodu seisund, samuti Avaste madal- ja siirdesoodu seisund. Servakuivenduse mõjud on aga olulised peaaegu kõikidel soolaamadel. Liigi soodsa seisundi tagamiseks on vajalik ala kaitsega jätkamine ja selle tõhustamine, mis tagab soolade ja soometsade säilimise. Vajalik on täpsustada kõikide olemasolevate kaitstavate alade piire selliselt, et vähemalt soolaam oleks tervikuna kaitsealal. Hetkel on kõige tõsisemaks probleemiks Kesu soola servade, samuti Avaste mäe alla jääva sooserva kaitsealadest välja jäämine. Avaste mäe all on kaitsealast välja jäämisega kaasnenud sisuliselt uue kraavi rajamine, mis on väga oluliselt kahjustanud Avaste sookompleksi väärtuslikumat madalsoola. Aktiivse kaitsemeetmena on kindlasti vajalik alustada ulatuslike veerežiimi taastamistöõdega, eelistatult alustades madal- ja siirdesoodu ja nende servametsade taastamisest.

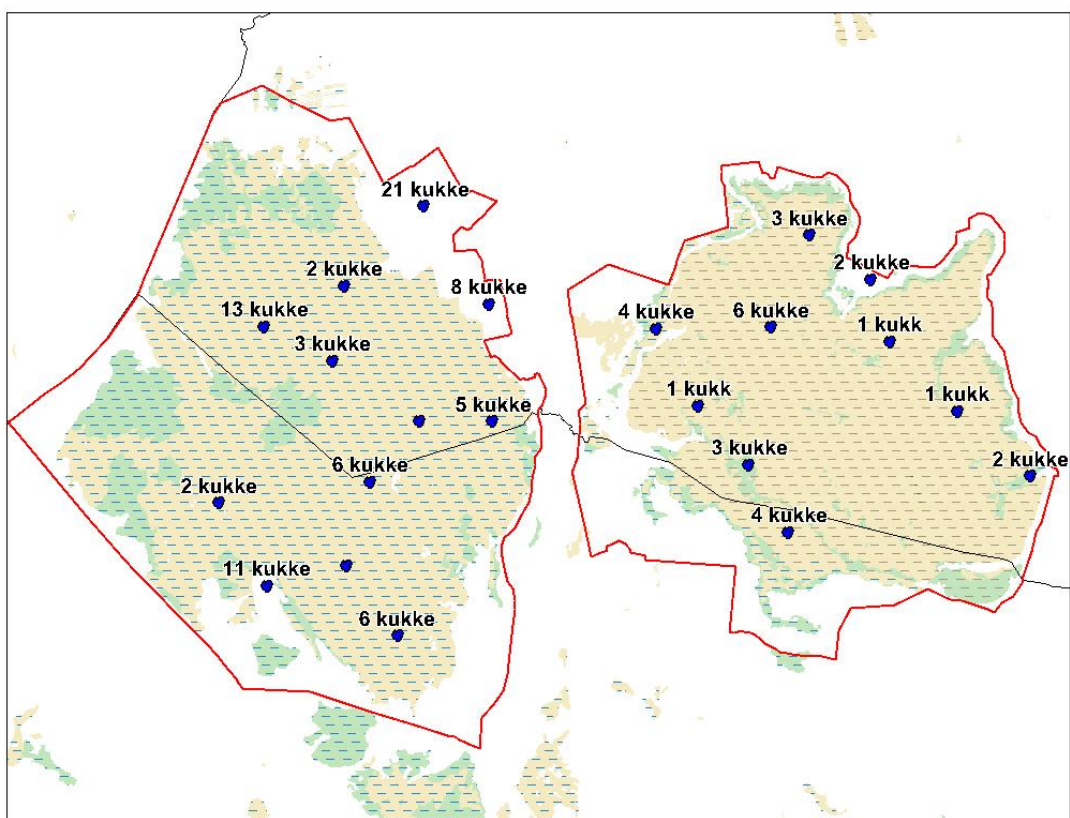
Käesoleva töö eesmärk oli vaid tedre inventeerimine. Kõikide alal esinevate soode linnustik on varem lausaliselt loendatud riikliku seire raames, lisaks on varasematel aastatel inventeeritud Tuhu ja Lihula kaitsealade metsade linnustikku ja inventeeritud kõik linnuala metsisemängud. Antud inventuuri käigus koguti ja vormistati ka kõikide teiste kaitsekorralduslikult oluliste linnuliikide esinemise info, mis täiendab eelkõige metsade osas olemasolevaid teadmisi. Lisaks tetrele kaardistati 96 kaitstava linnuliigi pesitsusterritooriumit. Kuna tedre loendused toimivad ajal, mil enamus rändliike pole kõiki pesitsusterritooriumeid veel hõivanud, siis teiste liikide (nt sookahlajad) kogutud juhuvaatluseid ei saa enamasti võrdsustada lausloenduse tulemustega.

Joonis 1. Tuha piiritletud tedre elupaik (punane joon), mängude asukohad ja neis loendatud kukkede arv.

Joonis 2. Lihula piiritletud tedre elupaik (punane joon), mängude asukohad ja neis loendatud kukkede arv.

Joonis 3. Avaste (läänepoolne) ja Kesu (idapoolne) piiritletud tedre elupaik (punane joon), mängude asukohad ja neis loendatud kukkede arv.

LISAD

Käesoleva töö lisadena on esitatud järgmised materjalid:

1. Tuhu_Kesu_kaitstavad_linnud – Mapinfo kaardikiht kõikide leitud kaitsekorralduslikult oluliste linnuliikide pesitsuspaikadega
2. Tuhu_Kesu_kaitstavate_lindude_elupaik – Mapinfo kaardikiht kõikide leitud kaitstavate liikide piiritletud elupaikadega
3. Tuhu-Kesu2012_koondtabel – tabel loendatud liikide arvukuse ja elupaikade seisundi hinnaguga